

TÜRKÇE ÖĞRETMENİ ADAYLARININ YAZILI ANLATIMLARINDA DEYİM KULLANIMI: HATAY ve SİVAS ÖRNEĞİ*

Yrd. Doç. Dr. Bilginer ONAN

Mustafa Kemal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü

Yrd. Doç. Dr. Bayram BAŞ

Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Bölümü

Özet

Konuşma ve yazma dilinde sözün etkili kılınabilmesi için kullanılacak dil malzemelerden biri olan deyimler; millî değerlerin birer göstergesi olarak kültürün taşınması ve aktarılmasında da rol oynarlar. Deyimler, bireylerin dil becerilerinin gelişimine doğrudan kaynaklık edebilecek dil malzemeleridir. Ana dilini anlama ve anlatma süreçlerinde etkili kullanabilme, deyim kullanımı ile de paralellik göstermektedir. İlköğretim öğrencileri için hazırlanan Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda da deyimlerin kullanımına yönelik ayrıntılı açıklamalar yer almaktadır. Bu seviyede eğitim gören bir öğrencinin özellikle sözlü ve yazılı aktarım sürecinde deyimlerden doğrudan yararlanabilmesi için, onu yetiştiren ve yönlendiren öğretmenin de anlatma becerilerinde deyimleri söz varlığına zengin şekilde yansıtabilme becerisine sahip olması gerekir. Bu araştırmanın amacı, Türkçe öğretmeni adaylarının, yazılı anlatımlarında hangi deyimleri ne ölçüde kullanabildiklerini tespit etmek ve bu doğrultuda yazılı anlatımlarını ne oranda etkili kılabildiklerini ortaya koyabilmektir. Araştırma Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi ve Sivas Cumhuriyet Üniversitesinde 3. sınıf seviyesinde bulunan Türkçe öğretmeni adaylarından 30'ar kişi üzerinde gerçekleştirilmiştir. Adaylara öyküleyici, betimleyici, açıklayıcı ve tartışmacı tarzda, birer hafta ara ile dört kompozisyon yazdırılmış ve bu veriler üzerinde deyim kullanımları tespit edilmiştir. Araştırma neticesinde Türkçe öğretmeni adaylarının en çok deyim kullanımını tartışmacı anlatım tarzında tercih ettikleri görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Deyim, bağdaştırma, anlatım tarz, yazma becerisi.

USAGE OF IDIOMS OF PRE-SERVICE TURKISH LANGUAGE TEACHERS IN THEIR COMPOSITIONS: THE SAMPLE OF HATAY AND SIVAS

Abstract

Idioms; that are one of the main tools used to make expression effective in spoken and written language, lay role in carrying and transferring culture as an indicator of national values. Idioms are language tools that can be a direct source for improving one's language ability. Using mother-tongue effectively in understanding and expressing processes shows parallelism with using idioms. Explanations about using idioms take place in Turkish programme prepared for elementary graders. It is essential that teacher; who teaches and canalizes these graders, should add idioms into his/her own vocabulary widely in expressing ability in order to make them directly get use of idioms in spoken and written expressions. The purpose of this study to fix which idioms and to what extent pre-service Turkish teachers use in their written expressions and to explore in what ways they make their written expressions be effective from this point. The study performed in Hatay Mustafa Kemal and Sivas Cumhuriyet Universities with each 30 third grade pre-service teachers. We have made applicants write four compositions in narrative, descriptive, explanatory and discussion styles in one week duration for each and idiom usages have found out from these data. As a result of the study, it can be seen that pre-service Turkish teachers prefer using idioms in discussion writing style mostly.

Key Words: Idioms, association, expressing style, writing ability

* Bu araştırma, Gazi Osman Paşa Üniversitesinin 5-7 Eylül 2007 tarihinde düzenlediği 16. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

GİRİŐ

Dil kavramı içerisinde deyimler, yeni bir anlam ifade etmek için gerçek anlamı dışına çıkan, bu Şekilde bir dıŐuneyi iki ya da daha fazla sözle ifade eden kalıplaşmış söz grupları olarak tanımlanmaktadır. Őzelikle sözlü ve yazılı dilde, sözün daha etkili kılınabilmesi için kullanılabilcek ana malzemelerden biri olan deyimler, millî değerlerin bir göstergesi olarak, kültür oğesinin taşınması ve aktarılmasında da önemli bir rol oynamaktadır. Genel anlamda deyimler, bireylerin dil gelişimine doğrudan kaynaklık edebilecek dil malzemeleridir. Ana dilini, anlama ve anlatma süreçlerinde etkili kullanabilme becerisi kuŐkusuz, deyim kullanımını ile de paralellik göstermektedir. İlköğretim ğrencileri için hazırlanan Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda da deyimlerin kullanımına dair açıklamalar yer almaktadır. Bu düzeyde eğitim gören bir öğrencinin bilhassa yazılı ve sözlü anlatım sürecinde deyimlerden verimli bir Şekilde yararlanmaları için, bu kavramın onlarda farkındalık boyutunda edinilmiŐ ve refleksif kullanım seviyesine getirilmiŐ olması gerekmektedir. Deyim kavramının farkındalık ve refleksif kullanım düzeyinde öğrenciler tarafından etkili bir Şekilde kullanılabilmesi elbette ki tek boyutlu bir gelişim sürecini içermemektedir. Bu noktada, onları yetiştiren öğretmenlerin de anlatım becerilerini icra etme süreçlerinde, özellikle yazılı anlatımlarında, yazılı metnin kalitesini artıran ve dıŐuneyi daha etkili bir Şekilde sunmaya yarayan deyimlerden yararlanması gerekmektedir. Bunun için de öncelikle Türkçe ğretmenlerinin deyim farkındalıkları ve üretici kelime hazinelerindeki deyimlerin nitelik ve nicelik yönünden özellikleri önem taŐımaktadır. Bu önemden hareketle çalıŐmamızda, ülkemizde ilköğretim seviyesindeki öğrencilerin dil ğretimi ile doğrudan ilgili olan Türkçe ğretmeni adaylarının, yazılı anlatımlarında, dıŐunelerini daha verimli ve etkili kılabilmek için, farklı metinleri oluşturma süreçlerindeki deyim kullanma becerileri ele alınacaktır.

Dil ve Yazılı Anlatım İçerisinde Deyim Kavramının Yeri

Genel anlamda dıŐnldęnde dil, kelimelerin rastgele bir araya gelerek oluŐturduęu bir bütün olmayıp, kendisini oluşturan unsurların sistemli iliŐkileriyle Őekillenen bir dizge ve uzlaşım ürünü olarak karŐıma çıkmaktadır.

Dil bir dizgedir. Yani sistemdir; nkn dili oluşturan unsurlar, belirli iliŐkiler çerçevesinde meydana gelmektedir. Bu iliŐkiler, dilin söz dizimi yapısında gözlenebildiği gibi, kelime gruplarının oluŐumunda da fark

edilebilir. Burada kelime grupları derken, dilde mevcut olan bütün gruplar kastedilmektedir.

Dillerde her kavram için yeni kelimeler türetilmemekte, bazen bu türetme yerine ilgili kavram, kelime grupları ile karşılanmaktadır. Bu tür oluşumlara genel olarak dilbilimde “bağdaştırma” adı verilmektedir. Deyimlerin oluşumunu, bağdaştırma adı verilen bu kavramda aramak gerekiyor. Bir dilde, genel anlamda bağdaştırmaları oluşturan şartlar, uzlaşım kavramı çerçevesinde, *project rules* adı verilen *yönlendirme kuralları* çerçevesinde gerçekleşmektedir. Yönlendirme kuralları, bir dildeki kelimelerin belirli bir mantık ölçütü veya ölçütleri çerçevesinde bir araya gelişlerini düzenleyen kurallar olarak tanımlanmaktadır. Örnekleyecek olursak, “Kadın kediyi besledi” cümlesinde *kedi* ve *besle-* kelimeleri, aralarında mantıksal bir uygunluk olduğu için yönlendirme kuralları çerçevesinde bir araya gelmiştir ve kullanımları üzerinde toplumun onayını almışlardır. Oysa, “Kadın terliği besledi” cümlesinde, *terlik* ve *besle-* kelimeleri arasında bir mantık ilişkisi olmadığı için bu kullanım, yönlendirme kurallarına aykırıdır. Bu birliktelik üzerinde toplumsal bir uzlaşım söz konusu değildir. Demek ki bağdaştırmalar için temel şart, yönlendirme kuralları ve toplumsal uzlaşımın olmasıdır.

Peki, dil canlı bir varlıktır diyoruz. Yukarıdaki sıkı kurallar bu canlılık kavramıyla çelişmiyor mu acaba? Canlılık, beraberinde değişimi getirmez mi? Elbette ki getirir. F. De Saussure’ün gösterge kuramını hatırlayalım. Saussure, gösterge kuramında dilin bağlı olduğu *zaman* ve *toplum* kavramlarından söz etmektedir. İnsanoğlunun yarattığı ve sanal bir nitelik taşıyan zaman (sürem) kavramı içerisinde, sürekli karşılıklı etkileşim içerisinde bulunan dil ve toplum kavramları birbirlerini devamlı etkilemektedirler. Bu etkinin en önemli ürünü ise bildiğimiz gibi kültür ve sonrasında teknolojidir. Özellikle kültür kavramı, toplumun gen haritasındaki DNA sarmalının şifreleri gibi dilin karakterini yönlendirmektedir. Dilin yer aldığı toplumun gen havuzuna zaman zaman kültür ve teknoloji boyutunda farklı genlerin dâhil olması, bu süreci olumsuz yönde etkilese de dil, değişim sürecini ait olduğu toplumun gen zinciri üzerinden gerçekleştirir. Kendi içindeki unsurları bu süreçte daha da geliştirmeye çalışır. Bu bir devamlılıktır. Biz buna, dilin kaçınılmaz değişim sürecinde meydana gelen *işlenme süreci* adını veriyoruz. İşlenme sürecinin en önemli besin kaynağı toplum ve o toplumun, yaşadığı çevreye karşı aldığı maddî ve manevî önlemler bütünü olan kültürdür. Kültürün ürünü olan teknoloji ise, bu önlemlerin harekete ya da daha sert bir de-

yimle saldırıya geçmiş hâlidir. Bu saldırı sürecinde, işlenme süreci daha da hız kazanır. Sadece, “Amerikan uzay mekiği Challenger’ın yapımı sürecinde İngilizce’de olmayan 4.000 terimin üretilmesi dilin işlenme hızındaki artışın teknolojiyle nasıl bağlantılı olduğunu gösteren çarpıcı bir örnektir” (Köksal, 2003).

Zaman içerisinde, yukarıda kısaca bahsedilen işlenme süreci ile ilgili olarak, yönlendirme kurallarına aykırı unsurlar, dilde oluşmaya başlar. Bu oluşum sürecinin tetikleyicisi ise temelde benzetmelerdir. Aristoteles, bir dildeki bütün kelime gruplarını, bağdaştırma kavramını da oluşturacak şekilde benzetmelere dayandırmaktadır. Benzetme eğilimi, insanın doğasında vardır. Doğayla iç içe yaşayan insan, başlangıçta, kendi maddî dünyası ile ilgili kavramlara karşılık bulurken, doğadan yararlanmışır. Dikkatin dış dünyadan iç dünyaya yönelmesiyle birlikte, benzetme kaynaklı bağdaştırmalar karmaşıklaşmaya başlamış ve dilin işlenmişlik süreci hızlanarak farklı bir boyuta girmiştir. Buna bağlı olarak da, dillerde, uzlaşım bakımından yani çoğunluğun üzerinde hemfikir olması yönünden, belirli bir dizge özelliği korunarak, zaman içerisinde farklı anlamları ifade eden, anlamı daha etkili kılma özelliği taşıyan bağdaştırmalar meydana gelmiştir.

Daha önce de belirtildiği gibi, bağdaştırmaların oluşmasında en önemli nokta, uzlaşım kavramıdır. O dili konuşan topluluk, üzerinde uzlaştığı sürece birden fazla kelime birlikteliğinin mantıklı mantıksız ölçütlerle değerlendirilmesi söz konusu değildir. Önemli olan uzlaşım-
dır. Konuya bu çerçeveden bakıldığında, dillerde, alışılmış (yakın) ve alışılmamış (uzak) bağdaştırmalar oluşturulduğunu görmekteyiz. Sıfat tamlamaları, isim tamlamaları, ikilemeler, atasözleri ve deyimler, alışılmış bağdaştırmalar grubuna girmektedir. *Yeşil elma, arabanın kapısı*, gibi örnekler, yakın bağdaştırmalardır. *Haydut akşamlar, kırmızı pazartesi, kül rengi bir sabah* gibi bağdaştırmalar ise uzak bağdaştırmalar grubunu örneklemektedir.

Yakın bağdaştırma kavramı çerçevesinde, bu grubun en karakteristik üyelerini *deyimler* oluşturmaktadır. Deyimler yakın bağdaştırmalardır; çünkü üzerlerinde uzlaşım vardır. Deyimlerin yapıları incelendiğinde, bu yapıları meydana getiren unsurların hem yönlendirme kuralları çerçevesinde alışılmış birlikteliklerle kurulduğu, hem de yönlendirme kuralları dışında, alışılmamış, uzak bağdaştırmalarla yapılandırıldığı gözlenmektedir. Bu iki deyim grubunun ortak özelliği ise, derin ve yüzey yapılarındaki farklılıklar nedeniyle, özellikle yazılı anlatımı daha etkili ve

ikna edici hâle getirmeleridir. Bu açıdan bakıldığında deyimler, toplum ile dil arasındaki karşılıklı ilişkinin zekâ oyunları şeklinde algılanabilir. Bir dilde, insanların düşüncelerini ifade edebilecekleri çok sayıda kelime veya kelimeler olmasına rağmen, insanların yüzey yapıda o duygu ve düşünceyle hiç ilgisi yokmuş gibi görünen bağdaştırmalara yönelmesi, insanoğlunun anlatımı etkili ve ikna edici kılmak için başvurduğu zekice bir tavidir. Bir anlamda dilin nimetlerinden yararlanma eğilimidir. Bu eğilime, özellikle sözlü kültürün ağırlıklı olduğu toplumlarda, hiç eğitim görmemiş insanlarda dahi sık rastlanmaktadır.

Peki, görünüşte bu kadar karmaşık bir oluşum süreci geçiren deyimlerin özellikle sözlü anlatım sürecinde sık kullanılma eğilimine sahip olmalarının sebepleri neler olabilir?

Bu sorunun cevabı çerçevesinde akla gelen ilk sebep uzlaşım"dır. Bu uzlaşımın sağlanmasındaki temel sebep ise, ilgili yapıların ağırlıklı olarak kültürel özellik taşımalarıdır. Bir başka ifadeyle deyim ve atasözlerini dil içerisinde gerek anlama gerek anlatım sürecinde sık kullanan bireyler, kullandıkları dilin kültürel yönünü de dille eş zamanlı olarak bütünleştirmektedirler.

“Deyimler bir başka ulusla olan kültür ilişkileri sonunda, ondan çevrilme, alınma değilse bir dili konuşan toplumun dünya görüşünü, yaşam biçimini, çevre koşullarını, gelenek, görenek ve inançlarını, önem verdiği varlık ve kavramları, kısacası, maddi ve manevi kültürünü yansıtan, o toplumun düşünme biçimini, hatta nükte ve buluşlarını ortaya koyan, dilbilim açısından olduğu kadar yazın ve halkbilim açısından da önemli olan sözlerdir. Ayrıca bu öğeler her dilin iç yapısını, anlam özelliklerini de yansıtır. Bu nitelikleriyle deyimler, her dilin kendine özgü, başkalarından ayıran bir yönünü oluşturmaktadır. Bir dilin gerçekleri dile getirmedeki anlayış ve anlatış biçimini göstermektedir. Dilciler ve halkbilimciler, sadece deyimlerine dayanarak bir toplumun bütün kültürünü inceleyebilirler, önemli sonuçlar çıkarabilirler” (Aksan, 1999: 91).

Dilin genel yapısı içerisinde, oluşum özellikleri açısından deyimlerin konumunu bu şekilde belirledikten sonra, bu yapıların genel özellikleri üzerinde de durmak gerekiyor.

Saraçbaşı (2002)'na göre deyimlerin başlıca özellikleri şu şekilde ifade edilmektedir:

1. *Deyimler kalıplaşmış sözlerdir. Donmuş, kemikleşmiş haldedirler. Kelimelerindeki ufak bir değişiklik bile onların anlamlarını değiştirmektedir.*
2. *Deyimler kısa ve özlüdürler.*
3. *Deyimler en az iki sözcükle kurulurlar.*
4. *Deyimler çoğunlukla mastar halindedir. Fiil çekimine girerler.*
5. *Deyimlerin çoğunda kalıplaşmış sözden çıkan anlam, sözcüklerin gerçek anlamlarından başkadır.*
6. *Bazı deyimlerde ise anlam, kelimelerin gerçek anlamına uygundur.*
7. *Bir dua veya yakınmadaki kalıplaşmış söz topluluğu, onun deyim sayılmasına elverişli bir anlatım güzelliği ve çekiciliği taşıyorsa deyim sayılabilir. Allah gecinden versin, Adı batasıca vb.*
8. *Kimi deyimlerin doğuş nedenleri bir olay ya da hikâyeye dayanmaktadır.*

Her şeyden önce belirtilmelidir ki Türkçe deyimler açısından son derece zengin bir dildir.

“Ömer Asım Aksoy’un yalnızca bugünkü yazı dilinde saptadığı deyim sayısı 5742’dir. Bu sayıya elbette, lehçelerde ve Anadolu ağızlarında kullanılanlar da katılabilir. Tarihsel metinlerde geçen ve bugün artık yaşamayanları da ekleyecek olursak Türkçenin deyimler açısından ne kadar zengin bir dil olduğu ortaya çıkar” (Aksan, 1999: 92).

Bu açıdan bakıldığında, genel anlamda, yeni yetişen nesillerin dil ediniminin başlangıcından sonuna kadar, gerek okul öncesi dönemde gerekse örgün eğitim sürecinde Türkçenin bu tür zenginlikleriyle tanıştırılması gerekiyor. Okul öncesi dönemde çocuğun örtük bilgi olarak ailesinden ve yakın çevresinden edindiği bu tür ifade zenginliklerinin okul sonrası dönemde açık bilgiye dönüştürülerek farkındalık (bilinçlilik) düzeyine getirilmesi zor ve karmaşık bir beceri olan yazılı anlatım becerilerine yansıtılması gerekmektedir. Okul öncesi dönemde edinilen örtük bilginin, açık bilgiye ve nihayetinde refleksif nitelikli işlevsel dil kullanımına dönüştürülmesi gibi sistematik bir eğitim gerektiren süreçte, Türkçe öğretmenlerine önemli görevler düşmektedir. Bir başka ifadeyle, Türkçe öğretmeni adaylarının deyim kullanımı yönünden yeterli düzeyde olmaları gerekmektedir. Çalışmamız çerçevesinde daha açık bir şekilde belirtirsek, Türkçe öğretmeni adaylarının, yazılı anlatımlarda deyim kullanmanın önemini farkında olmaları gerekmektedir.

Özellikle yazılı anlatım sürecinde deyim kullanımının önemi, bireyin yazdığı metni, dildeki diğer kelimelerle zenginleştirmesinden kaynaklanmaktadır. Bu husus, üretici kelime hazinesi açısından, bireyin farklı kelime kullanım düzeyini de yükseltmektedir. Deyimler yönünden öğrencilerin üretici kelime hazinelerini geliştirebilecek bir Türkçe öğretmeni adayının, özellikle üniversite yıllarında kendi sahip olduğu deyim hazinesini, *ağırlık*¹ ve *genişlik*² kavramları çerçevesinde geliştirmesi gerekmektedir. Üretici kelime hazinesinin deyimler yönünden bu iki boyutta geliştirilememiş olması, bir Türkçe öğretmeni adayı için meslekî açıdan eksikliklerdir. Bu husus doğrudan doğruya öğretmen adaylarının yazılı anlatımlarının niteliğini etkileyecektir.

Anlatım türü ne olursa olsun, yazma sürecinde kişi, zihnindeki düşünceleri en iyi şekilde ifade edebilecek anlamları, dildeki en uygun ve en etkili biçimleri seçmeye uğraşır. Özellikle duygu yoğunluğunun fazla olduğu öyküleyici ve betimleyici anlatım türlerinde ve ikna çabasına dayanan açıklayıcı ve tartışmacı anlatımlarda deyimlere sık sık başvurulması gerekmektedir. Deyimlerin yazılı anlatım sürecindeki işlevleri bu açıdan son derece önemlidir.

Yukarıda, deyimleri, yazma ve konuşma sürecinde devreye giren üretici kelime hazinesi çerçevesinde değerlendirdik. Deyimlerin donmuş, kalıplaşmış sözler olması, bu unsurları dil içerisinde âdeta kelime biçimine büründürmekte ve bu sebeple de kelime hazinesi içerisine dâhil etmektedir. Kelime hazinesine dâhil edilen birimler, özellikle yazılı anlatım sürecinde etkili bir şekilde kullanıldıkları zaman, metindeki iletiyi daha estetik ve etkili bir niteliğe kavuşturmaktadır. Dil bilimsel açıdan deyimler, aynı zamanda kişiye kelime tasarrufu da sağlamaktadır. Sıkıştırılmış anlam taşıdıkları için, belki de cümlelerle ifade edilebilecek duygu ve düşünceler, deyimler sayesinde birkaç kelimeyle ifade edilebilmektedir. Bu aynı zamanda, *dilin en az çaba eğiliminin* o dilde yazan kişiye sunduğu bir kolaylıktır.

Kısacası deyimler, özellikle yazılı anlatım sürecinde kişiye en az birimle en etkili ve estetik ifade olanakları sunmaktadır.

Deyimlerin ana dili öğretimindeki belli başlı özelliklerini bu şekilde dile getirdikten sonra, işlevsel olarak kullanılacakları yazılı anlatım türleri

¹ **Ağırlık:** Bir konuda çok sözcük bilmek. Bkz. Türkçe ve Yazın Eğitimi Beşir Göğüş, s.360. Ankara: 1978

² **Genişlik:** Çeşitli konularda çok sözcük bilmek. Bkz. Türkçe ve Yazın Eğitimi Beşir Göğüş, s.360. Ankara: 1978

üzerinde de durmak istiyoruz. Burada üzerinde durulan yazılı anlatım türleri aynı zamanda, çalışmanın uygulama sürecinde kullanılan türlerdir.

Yazma Becerisi Çerçevesinde Anlatım Tarzları

Ana dili eğitimi oluşturulan dört temel dil becerisi içerisinde geliştirilmesi en zor ve en karmaşık olanlardan biri de yazmadır. Yazılı anlatımın güçlüğü, bağdaşıklık ve tutarlılık araçlarının doğru kullanıldığı bir metin yapısı oluşturmanın yanı sıra, ifade edilmek istenen duygu ve düşünceleri en etkili şekilde yansıtabilecek bir stratejinin belirlenmesinin zorluğundan kaynaklanmaktadır.

“Anlatım tarzının belirlenmesi, yazılı anlatımın plânında yer almalıdır. Herhangi bir konuda yazmaya başlamadan önce bir plân yapmanın, yazının sonunda, doğru hedefe ulaşmayı sağlayan önemli unsurlardan biri olduğu açıktır. Plân bu açıdan bizi doğru hedefe götüren bir yol haritası özelliği taşır” (Karadağ, 2003: 81).

Burada yol haritası kavramıyla anlatılmak istenen, duygu ve düşüncelerin ifade edilme tarzıdır. Bu husus, elbette ki diğer dil beceriyle de ilgilidir; fakat konuşma ve bilhassa yazma, başlı başına bir üretim süreci olduğu için bu üretim stratejisinin önceden belirlenmesi, yazılı anlatım öncesinde metin yapısının şekillenmesinde önemli bir rol oynayacaktır.

Öte yandan anlatım tarzı, özellikle deyim, atasözü, ikileme, söz sanatı gibi dilde hazır bulunan birimlerin seçimini ve kullanımını doğrudan etkilemektedir.

“Her düzeyde yapılacak yazılı anlatım çalışmalarında, öğrencilere öncelikle plân yapmanın önemi kavratılmalı ve bu plânlamanın nasıl yapılacağı öğretilmelidir. Yazılı anlatımda yapılacak plânın en önemli unsurlarından biri de, anlatım tarzının belirlenmesidir” (Tural, 1979: 79).

Yazılı anlatım açısından, genel olarak konunun ele alınış ve işleniş süreci konusunda birbirinden ayrı dört önemli anlatım tarzı vardır. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz.

Öyküleyici Anlatım Tarzı

“Öyküleme, tahkiye, bir olayı anlatmadaki düzen, anlatış düzeni olarak tanımlanmaktadır” (Türkçe Sözlük, 1998: 2114). Yaman ve Köstekçi (1998: 146) göre “öyküleme anlatım tarzını sanatlı anlatım içinde ele almış ve herhangi bir olayın belli bir akış içerisinde anlatılması olarak açık-

lamıştır.” Özdemir (2002: 31)’göre, “konuyu daha doğrusu anlatılını, eylem içinde verme ve gösterme biçimidir. Nasıl her eylemin bir ortaya çıkış, bir gelişim, bir de sona eriş durumu varsa öyküleyici anlatımda da böyle bir akış görülür. Bir durumdan bir duruma geçme, bir aşamadan bir aşamaya dönüşme, bu tür anlatımın belirleyici özelliklerindedir.”

“Öyküleme anlatım tarzıyla ilgili olarak kaynakların bulunduğu ortak nokta *olay* anlatımıdır. Bu anlatım tarzının temelini olay oluşturmaktadır. Yazar fikirlerini olaylar yardımıyla ifade eder ve okur, olaylar vasıtasıyla bilgilendirilir” (Karadağ, 2003: 86).

Öyküleyici tarzdaki yazılı anlatımlarda metin yapısında olması gereken önemli unsurlar vardır. Bunlar, hareket, zaman, anlam ve yer olarak belirlenmiştir. Bu unsurların metin yapısı içerisinde olay örgüsüne destek olacak biçimde sıralanması gerekmektedir. Bu unsurlar içerisinde özellikle anlam olgusunun gerektiği şekilde işlenmesi şarttır. Anlamı ifade edecek dil birimleri etkili ve yeterli bir şekilde kullanılmadığı takdirde, başarılı bir öyküleme ortaya konamaz.

Genel anlamda deyimler, yukarıdaki dört anlatım tarzı içerisinde de kolaylıkla kullanılabilir, dil birimleridir. Özellikle öyküleyici ve betimleyici anlatım tarzlarında deyimlerden sık sık yararlanılmalıdır. Yazılı metnin edebî bir nitelik taşıması açısından bu husus son derece önemlidir.

Betimleyici / Tasvir Edici Anlatım Tarzı

Betimlemek, “bir nesnenin kendine özgü belirtilerini tam ve açık biçimde söz veya yazı ile anlatmak, tasvir etmek olarak tanımlanmaktadır” (Türkçe Sözlük, 1998: 278).

Yaman ve Köstekçi (1998: 146) göre “betimleme anlatım tarzını sanatlı anlatım olarak değerlendirmiş, nesne ve mekânların çeşitli özellikleriyle göz önünde canlandırılması, kelimelerle resim çizme sanatı olarak tanımlamıştır.”

Betimleme gözlemlere dayanır. Kişinin gözlemlerindeki başarı, bu anlatım tarzında da doğal olarak başarıyı artırmaktadır. Öğrencilerin bu anlatım tarzını etkili kullanabilmeleri için, öncelikle onlara gözlem yapma becerisinin kazandırılması gerekmektedir.

“Betimlemeyi sadece dış görünüşün kelimelerle resimlenmesi olarak düşünmemek gerekir. Bu, okuyucunun zihninde imaj oluşturmaya yarar. Diğer yandan, bütün duyu organlarını da harekete geçirecek heyecanlar

betimleme yoluyla yaratılabilir. Buradan hareketle betimlemeler, edebî betimleme ve fikir ağırlıklı betimleme olarak ikiye ayrılabilir. Edebî betimleme öznedir ve anlatıcının konuyu duygu ve yorumlarını katarak kendinde uyandırdığı intibalara göre anlatması esasına dayanır. Fikir ağırlıklı betimleme nesnedir. Konunun, kişisel yorum katmadan olduğu gibi anlatılmasıdır” (Aktaş, 2001: 89).

Yukarıdaki açıklamalarda da görüldüğü gibi betimleme tarzı anlatımlarda, kişisel duygu ve düşünceler ön plândadır. Bu açıdan bakıldığında, betimleme tarzında, duygu ve düşüncelere uygun dil birimlerinin seçimi ve bağlamsal kullanım özelliği daha da ön plâna çıkmaktadır.

Açıklayıcı Anlatım Tarzı

Açıklama anlatım tarzı, genel olarak yazılı anlatımlarda en çok başvurulan anlatım yöntemidir. “Açıklama, herhangi bir konuda bilgi vermek ya da bir şey öğretilmek istendiğinde kullanılan anlatım tarzıdır. Bu anlatım tarzında amaç, anlatılacak konu hakkında bilgi vermek ve o konu hakkında okuyucuyu aydınlatmaktır” (Karadağ, 2003: 82). Görüldüğü gibi açıklayıcı metinlerin birinci temel işlevi, bilgilendirmektir. Anlatımdaki amacın okuyucu tarafından sağlıklı bir şekilde tespit edilebilmesi için bu bilgilendirme sürecinin mümkün olduğu kadar açık ve yalın bir şekilde yapılandırılması gerekmektedir. Amacın ortaya konmasında etkili olan bazı unsurlar vardır. Amacın yapılandırılmasında, “sınıflandırma, inceleme ve karşılaştırma yöntemlerinden ve ana düşünceyi destekler nitelikteki resim, plân ve şemalardan yararlanılmaktadır”(Aktaş-Gündüz, 2001: 87). Sıralanan unsurların tamamı, amacı belirlemede okuyucuya yardımcı olabilecek görsel ve yazılı materyalleri içerir.

Yazılı anlatımda herhangi bir konunun açıklanmasında düşünceyi geliştirme yolları olarak da tanımlanabilecek şu hususlardan yararlanılabilir (Yaman – Köstekçi, 1998: 145).

1. Tanımlama,
2. Örnekleme,
3. Benzetme,
4. Karşılaştırma,
5. Tanık (delil) gösterme,
6. Somutlaştırma,
7. Soyutlaştırma,

8. Sorulara bağlama
9. Zıtlıklardan yararlanma,
10. Bağlantı kurma,

“Açıklama anlatım tarzında esas olan bilgidir. Bilgi eksikliği bu anlatım tarzını başarısız kılar” (Karadağ, 2003: 83).

Bilgi eksikliği bu anlatım tarzında üretici kelime hazinesindeki (özellikle ağırlık yönünden) eksikliklerle de birleşince ortaya yetersiz ve eksik bir metin çıkmaktadır. Bu sebeple, ana dili eğitiminde, *bilgi*, *anlam* ve *kelime* kavramlarının birbirlerinden bağımsız olmadıklarının öğretmen adayları tarafından içselleştirilmesi gerekmektedir.

Tartışmacı Anlatım Tarzı

Kelimelere ve kelimeler arası bağlam unsurunun dikkatli kullanımına en çok ihtiyaç duyulan anlatım tarzlarından biri tartışmacı anlatımdır. Bunun sebebi, tartışma kelimesinin anlamında yatmaktadır. Tartışma, birbirlerine karşıt düşünceleri karşılıklı savunma, bir sorun üzerine sözle veya yazılı olarak karşılıklı, bazen de sertçe savunma” anlamlarına gelmektedir (Türkçe Sözlük, 1998: 2142).

Yaman ve Köstekçi (1998: 145) bu anlatım tarzını *Tartışmacı Anlatım* olarak ifade etmişler ve herhangi bir düşünceyi, yargıyı veya teklifi çürütmek, değiştirmek amacıyla kullanılan anlatım biçimi olarak tanımlamışlardır.

Özdemir ve Binyazar (1979) bu anlatım tarzını seçmeye yönelten etkenin karşımızdakilerin kanılarını, inanışlarını değiştirme eğiliminden doğduğunu, herkesin farklı düşünebileceğini, bu düşünceler arasındaki ayrılığın çeşitli düşünce düzlemleri yarattığını, bu düzlemler arasındaki karşılıklı düşünce akımı ve çatışmanın tartışmayı doğurduğunu söylemektedir. Yazar, bu yönüyle tartışmacı anlatım tarzının öbür anlatım tekniklerinden ayrıldığını ifade etmektedir.

Tartışmacı anlatım tarzının en önemli özelliklerinden biri, iknadır. İkna süreci yazılı anlatımda çaba gerektiren bir süreçtir. İkna sürecinde duygu ve düşünceler ne kadar önem taşıyorsa, bu duygu ve düşünceleri ifade eden kelime ve kelime gruplarının seçimi de son derece önemlidir. Doğru düşünceler için seçilmiş etkili olmayan dilsel birimler, düşüncenin ikna edici özelliğini ortadan kaldırabilir.

Kantemir (1991: 229), tartışmacı anlatım tarzında başarı sağlamak için:

1. *Konuyu ve konu üzerinde ileri sürülecek öneriyi iyice kavramak,*
2. *Kanutları iyi seçmek,*
3. *Konu dışına çıkmamak,*
4. *Karşıt olduğumuz fikrin, doğru olmayan yönlerini bulmak ve ortaya koymak,*
5. *Konunun gerektirdiği ölçüde, örneklere, karşılaştırmalara ve istatistiklere başvurmak gerektiğini ifade etmektedir.*

Bunlara ek olarak, dildeki kalıplaşmış (deyim, ikileme..) ve değişken birimleri (cümle yapılarını) etkili kullanmayı da sayabiliriz.

Tartışma anlatım tekniği özellikle makalelerde ve eleştiri yazılarında, bunların yanı sıra, deneme ve fıkra türlerinde ağırlıklı olarak kullanılmaktadır (Karadağ, 2003: 85).

Konuşarak tartışmak kolaydır, ama yazarak tartışmak zor ve etkilidir. Bu açıdan bakıldığında, yazma becerisi açısından, ana dili öğretiminin temel hedeflerinden biri, yazarak tartışabilen bireyler yetiştirmek olmalıdır.

Çalışmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, Türkçe öğretmeni adaylarının, yazılı anlatımlarında hangi deyimleri ne ölçüde kullanabildiklerini tespit etmek, bu doğrultuda yazılı anlatımlarını ne oranda etkili kılabilindiklerini ortaya koyabilmek ve metin türlerine göre yazılı anlatımlarında deyim kullanım düzeylerini belirlemektir.

Alt Problemler

Yukarıdaki genel amaç doğrultusunda şu alt problemlere cevap aranmaya çalışılmıştır.

1. Türkçe Öğretmenliği üçüncü sınıf öğrencileri, deyimleri yazılı anlatımlarından ne oranda kullanmaktadırlar?
2. Türkçe Öğretmenliği üçüncü sınıf öğrencilerinin yazılı anlatımlarında kullandıkları deyim miktarı, belirlenen metin türlerine göre değişiklik göstermekte midir?

3. Türkçe Öğretmenliği bölümü üçüncü sınıf öğrencilerinin yazılı anlatımlarında kullandıkları toplam deyim miktarı nedir?

4. Türkçe Öğretmenliği Bölümü üçüncü sınıf öğrencilerinin yazılı anlatımlarında kullandıkları farklı deyim miktarı nedir?

YÖNTEM

Türkçe Öğretmenliği Bölümü üçüncü sınıf öğrencilerinin yazılı anlatımlarındaki deyim kullanım düzeylerini ortaya koymayı amaçlayan bu araştırma, tarama modellerinden betimsel bir araştırma modelinde tasarlanmıştır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini ülkemizde eğitim gören 3. sınıf seviyesindeki Türkçe öğretmeni adayları oluşturmaktadır. Çalışma, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği Bölümünde eğitim gören 3. sınıf seviyesinden seçilen 30 öğrenci, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği Bölümünde eğitim gören 3. sınıf seviyesinden seçilen 30 öğrenci ile sınırlandırılmış ve örneklem oluşturulmuştur.

Veri Toplama Araçları

Cumhuriyet Üniversitesinden 30, Mustafa Kemal Üniversitesinden 30 öğrenci olmak üzere, örnekleme dâhil edilen toplam 60 Türkçe öğretmeni adayına birer hafta ara ile 4 defa yazılı anlatım uygulaması yaptırılmış ve bu yolla bir metin havuzu oluşturulmuştur. Adaylardan alınan 4 farklı yazılı anlatım örneği karşılaştırmalı olarak incelenmiş, öğrencilerin metinlerde kullandıkları deyimler, sıklığına ve anlatımdaki etkililiğine göre değerlendirilmiştir.

Öğrencilerin yazılı anlatımlarını birbirinden farklı kılabilmek için dört ayrı anlatım biçimi doğrultusunda sorular hazırlanmıştır. Uygulama sırasına göre sorular ve sorular doğrultusunda oluşturulacak anlatım biçimleri aşağıda verilmiştir:

1. Uygulama	<i>Başınızdan geçen ve sizin üzerinizde önemli etkiler bırakan bir anınızı, öykü hâline getiriniz.</i>	Öyküleyici Anlatım
2. Uygulama	<i>Çok iyi bildiğiniz bir yeri, sizde uyandırdığı izlenimler çerçevesinde hiç görmemiş olan bir insana, betimleyerek anlatınız.</i>	Betimleyici Anlatım
3. Uygulama	<i>“Demir tavında dövülür.” atasözünü, bir eğitimci gözüyle değerlendirip, açıklayınız.</i>	Açıklayıcı Anlatım
4. Uygulama	<i>Güncel bir nitelik taşıyan, çözümlenmesini çok önemli gördüğünüz güncel bir sorunu tartışınız.</i>	Tartışmacı Anlatım

Verilerin Analizi

Deyimlerin tespit edilmesinde ve değerlendirilmesinde, “Simple Concordance Program 4.07” (www.textworld.com/scp), “ConcApp” (www.edict.com.hk/pub/concapp) ile “Microsoft Excel” yazılımları kullanılmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde, öyküleyici, betimleyici, açıklayıcı ve tartışmacı anlatım biçimlerinden elde edilen toplam kelimeler ve deyimler, öğrencilerin kullandıkları doğrultusunda karşılaştırılarak değerlendirilmiştir.

Tablo 1: Yazılı Anlatımlardan Elde Edilen Genel Bulgular

Üniversite	Anlatım Biçimlerinde Kullanılan Kelime ve Deyimler											
	Öyküleyici Anlatım			Betimleyici Anlatım			Açıklayıcı Anlatım			Tartışmacı Anlatım		
	TK	TD	FD	TK	TD	FD	TK	TD	FD	TK	TD	FD
Cumhuriyet	8764	31	26	8585	29	22	5334	32	17	5911	57	49
Mustafa Kemal	11218	51	42	8685	31	22	7352	30	26	9890	63	56
Toplam	19982	82	-	17270	60	-	12686	62	-	15801	120	-

TK: Toplam Kelime, **TD:** Toplam Deyim, **FD:** Farklı Deyim

Öyküleyici anlatım tarzı kullanılarak oluşturulan yazılı anlatımlarda, CÜ öğrencileri 8764, MKÜ öğrencileri 11218 kelime; betimleyici anlatım tarzı kullanılarak oluşturulan yazılı anlatımlarda, CÜ öğrencileri 8585, MKÜ öğrencileri 8685 kelime; açıklayıcı anlatım tarzı kullanılarak oluşturulan yazılı anlatımlarda, CÜ öğrencileri 5334, MKÜ öğrencileri 7352 kelime; tartışmacı anlatım tarzı kullanılarak oluşturulan yazılı anlatımlarda ise, CÜ öğrencileri 5911, MKÜ öğrencileri 9890 kelime kullanmışlardır.

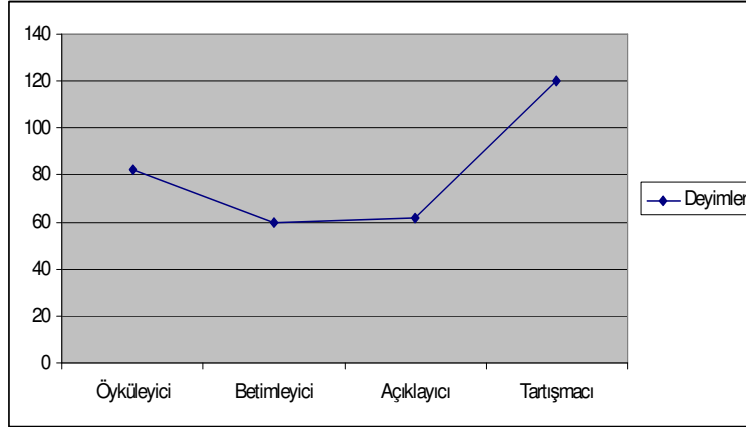
Uygulamalar neticesinde elde edilen toplam kelime sayısı, CÜ öğrencilerinde 28594, MKÜ öğrencilerinde ise 37145'tir. Bütün Türkçe

öğretmeni adaylarının yazılı anlatımlarında kullandıkları toplam kelime sayısı ise 65739'dur.

Öyküleyici anlatım tarzı kullanılarak oluşturulan yazılı anlatımlarda, CÜ öğrencileri 26 farklı 31 toplam, MKÜ öğrencileri 42 farklı 51 toplam; betimleyici anlatım tarzı kullanılarak oluşturulan yazılı anlatımlarda, CÜ öğrencileri 22 farklı 29 toplam, MKÜ öğrencileri 22 farklı 31 toplam; açıklayıcı anlatım tarzı kullanılarak oluşturulan yazılı anlatımlarda, CÜ öğrencileri 17 farklı 32 toplam, MKÜ öğrencileri 26 farklı 30 toplam; tartışmacı anlatım tarzı kullanılarak oluşturulan yazılı anlatımlarda ise, CÜ öğrencileri 49 farklı 57 toplam, MKÜ öğrencileri 56 farklı 63 toplam deyim kullanmışlardır.

Uygulamalar neticesinde elde edilen toplam deyim sayısı, CÜ öğrencilerinde 149, MKÜ öğrencilerinde ise 175'tir. Bütün Türkçe adaylarının yazılı anlatımlarında kullandıkları toplam deyim sayısı ise 324'tür.

Grafik 1: Kullanılan deyim sayısı bakımından anlatım tarzlarına göre yapılan karşılaştırma

Grafikten de anlaşılacağı üzere betimleyici ve açıklayıcı anlatım tarzlarında deyim kullanımı, öyküleyici ve tartışmacı anlatıma nispeten hayli düşüktür. Açıklayıcı anlatım içeriği itibari ile tartışmacı anlatımla aynı yönde olmasına rağmen deyim tercihinde daha geridedir. Öyküleyici anlatımın içeriğinde önemli bir yeri olan betimleyici anlatımdaki deyim kullanımında da aynı durum görülmektedir. Öğrenciler bir konuyu açıklarken deyimlere çok fazla başvurmamakla birlikte, kanıtlamak istedikleri ve çok boyutlu olarak irdeleyecekleri yazılı anlatımlarında etkililiği artırabilmek için deyimleri kullanmayı daha fazla tercih etmişlerdir.

Öykülemenin temelini oluşturan unsurlardan olan betimlemede ise deyimler tasviri özellikleri göstermekten ziyade kurgunun oluşturulmasında tercih edilmişlerdir.

Yazılı anlatımlardan elde edilen deyimlere dair istatistikler Ek-1’de gösterilmiştir. Ekteki listede yer alan deyimler yaygınlıkları esas alınarak sıralanmıştır. Yaygın deyimler, öğretmen adaylarının anlatım tarzlarında müşterek kullandıkları deyim örnekleridir. Ekteki listenin ilk on örneği aşağıda gösterilmiştir:

Tablo 2: Yazılı Anlatımlarda En Yaygın Olarak Kullanılan İlk On Deyimi Gösteren Tablo

Sıra nu.	DEYİMLER	S	Y	Öyküleyici			Betimleyici			Açıklayıcı			Tartışmacı		
				CÜ	MKÜ	T	CÜ	MKÜ	T	CÜ	MKÜ	T	CÜ	MKÜ	T
1.	yol almak	13	3	2	5	7	3	2	5	0	0	0	0	1	1
2.	göz önüne alınmak	6	3	0	1	1	0	0	0	1	2	3	2	0	2
3.	elde etmek	5	3	0	1	1	0	0	0	1	1	2	1	1	2
4.	göze çarpmak	5	3	0	0	0	2	1	3	0	1	1	1	0	1
5.	elde edilmek	4	3	0	1	1	0	0	0	1	1	2	0	1	1
6.	hüküm sürmek	4	3	0	1	1	1	1	2	0	0	0	0	1	1
7.	üzerine düşmek	3	3	0	0	0	1	0	1	0	1	1	1	0	1
8.	ayağa kalkmak	3	3	0	1	1	1	0	1	0	1	1	0	0	0
9.	dikkate almak	10	2	2	0	2	0	0	0	7	1	8	0	0	0
10.	sahip çıkmak	9	2	0	0	0	0	1	1	0	0	0	6	2	8

Anlatım biçimlerinin hepsinde ortak kullanılan bir deyim tespit edilmemiştir. En az üç anlatım biçiminde kullanılan deyim sayısı yedidir. Öğrencilerin kompozisyonlarında yer alan en yaygın ve en fazla sıklığa sahip deyim *yol almaktır*. Tablo 1’de yer alan ve yukarıda ilk on örneği sunulan deyimler listesinde, öğretmen adaylarının deyim kullanımları anlatım biçimlerine göre ayrı ayrı ve toplam sıklıkla gösterilmiştir.

Öğrencilerin öyküleyici tarzda oluşturdukları yazılı anlatımlarında tespit edilen deyimler ve deyimlerin toplam kelimeye oranları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3: Öyküleyici Anlatımlardan Elde Edilen Bulgular

Üniversite	Öyküleyici Anlatımda Kullanılan Deyimler						
	TK	TD	FD	TD/TK %	FD/TK %	Ortak Olan	Ortak Olmayan
Cumhuriyet	8764	31	26	0,35	0,3	6	20
Mustafa Kemal	11218	51	42	0,45	0,37	6	36
Toplam	19982	82	62	0,41	0,31	6	56

TK: Toplam Kelime, **TD:** Toplam Deyim, **FD:** Farklı Deyim

Öyküleyici anlatım ile kompozisyon oluşturan öğrenciler 82 toplam, 62 farklı deyim kullanmışlardır. Öyküleyici anlatımla yazılan kompozisyonlardaki toplam deyimlerin, toplam kelime sayısına oranı 0,41; farklı deyimlerin oranı ise 0,31'dir. Yani kullanılan bütün deyimler kompozisyonların yaklaşık %0,4'ünü; kullanılan farklı deyimler ise yaklaşık %0,3'ünü meydana getirmiştir.

Öyküleyici anlatımda en çok kullanılan deyim, *yol almaktır*. Her iki üniversitede bulunan Türkçe öğretmeni adayları "*adım atmak, başından geçmek, canı sıkılmak, hayal kırıklığına (uğramak), işe yaramamak, yol almak*" deyimlerini ortak kullanmışlardır. Bunların dışında kalan 56 deyim ise öğrenci gruplarının biri tarafından tercih edilmiştir. *Yol almak* deyimini toplam 7 defa kullanılmıştır. Ortak kullanılan diğer deyimlerin toplam sıklığı ise 11'dir.

Öğrencilerin betimleyici tarzda oluşturdukları yazılı anlatımlarında tespit edilen deyimler ve deyimlerin toplam kelimeye oranları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 4: *Betimleyici Anlatımlardan Elde Edilen Bulgular*

Üniversite	Betimleyici Anlatımda Kullanılan Deyimler						
	TK	TD	FD	TD/TK %	FD/TK %	Ortak Olan	Ortak Olmayan
Cumhuriyet	8585	29	22	0,34	0,26	6	16
Mustafa Kemal	8685	31	22	0,36	0,25	6	16
Toplam	17270	60	38	0,35	0,22	6	32

TK: Toplam Kelime, **TD:** Toplam Deyim, **FD:** Farklı Deyim

Betimleyici anlatım ile kompozisyon oluşturan öğrenciler 60 toplam, 38 farklı deyim kullanmışlardır. Betimleyici anlatımla yazılan kompozisyonlardaki toplam deyimlerin, toplam kelime sayısına oranı 0,35; farklı deyimlerin oranı ise 0,22'dir. Yani kullanılan bütün deyimler kompozisyonların yaklaşık %0,4'ünü; kullanılan farklı deyimler ise yaklaşık %0,2'sini meydana getirmiştir.

Betimleyici anlatımda en çok kullanılan deyim, *yol almaktır*. Her iki üniversitede bulunan Türkçe öğretmeni adayları "*el ele vermek, göze çarp-mak, hüküm sürmek, meydan okumak, sıcak kanlı olmak, yol almak*" deyimlerini ortak kullanmışlardır. Bunların dışında kalan 32 deyim ise öğrenci gruplarının biri tarafından tercih edilmiştir. *Yol almak* deyimini toplam 5 kez kullanılmıştır. Ortak kullanılan diğer deyimlerin toplam sıklığı ise 15'tir.

Öğrencilerin açıklayıcı tarzda oluşturdukları yazılı anlatımlarında tespit edilen deyimler ve deyimlerin toplam kelimeye oranları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 5: *Açıklayıcı Anlatımlardan Elde Edilen Bulgular*

Üniversite	Açıklayıcı Anlatımda Kullanılan Deyimler						
	TK	TD	FD	TD/TK %	FD/TK %	Ortak Olan	Ortak Olmayan
Cumhuriyet	5334	32	17	0,60	0,32	8	9
Mustafa Kemal	7352	30	26	0,41	0,35	8	18
Toplam	12686	62	35	0,49	0,28	8	27

TK: Toplam Kelime, **TD:** Toplam Deyim, **FD:** Farklı Deyim

Açıklayıcı anlatım ile kompozisyon oluşturan öğrenciler 62 toplam, 35 farklı deyim kullanmışlardır. Açıklayıcı anlatımla yazılan kompozisyonlardaki toplam deyimlerin, toplam kelime sayısına oranı 0,49; farklı deyimlerin oranı ise 0,28'dir. Yani kullanılan bütün deyimler kompozisyonların yaklaşık %0,5'ini; kullanılan farklı deyimler ise yaklaşık %0,3'ünü meydana getirmiştir.

Açıklayıcı anlatımda en çok kullanılan deyim, *dikkate almak*tır. Her iki üniversitede bulunan Türkçe öğretmeni adayları "*dikkate almak, elde edilmek, elde etmek, göz önünde bulundurmak, göz önünde bulundurulmak, göz önüne alınmak, yer edinmek, yol açmak*" deyimlerini ortak kullanmışlardır. Bunların dışında kalan 27 deyim ise öğrenci gruplarının biri tarafından tercih edilmiştir. *Dikkate almak* deyimini toplam 8 defa kullanılmıştır. Ortak kullanılan diğer deyimlerin toplam sıklığı ise 22'dir.

Öğrencilerin tartışmacı tarzda oluşturdukları yazılı anlatımlarında tespit edilen deyimler ve deyimlerin toplam kelimeye oranları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 6: *Tartışmacı Anlatımlardan Elde Edilen Bulgular*

Üniversite	Tartışmacı Anlatımda Kullanılan Deyimler						
	TK	TD	FD	TD/TK %	FD/TK %	Ortak Olan	Ortak Olmayan
Cumhuriyet	5911	57	49	0,96	0,83	5	44
Mustafa Kemal	9890	63	56	0,64	0,57	5	51
Toplam	15801	120	100	0,76	0,63	5	95

TK: Toplam Kelime, **TD:** Toplam Deyim, **FD:** Farklı Deyim

Tartışmacı anlatım ile kompozisyon oluşturan öğrenciler 120 toplam, 100 farklı deyim kullanmışlardır. Tartışmacı anlatımla yazılan kompozisyonlardaki toplam deyimlerin, toplam kelime sayısına oranı 0,76; farklı deyimlerin oranı ise 0,63'tür. Yani kullanılan bütün deyimler kompozisyonların yaklaşık %8'ini; kullanılan farklı deyimler ise yaklaşık %6'sını meydana getirmiştir.

Tartışmacı anlatımda en çok kullanılan deyim, *sahip çıkmaktır*. Her iki üniversitede bulunan Türkçe öğretmeni adayları "*baş göstermek, elde etmek, elden gitmek, sahip çıkmak, üzerinde durmak*" deyimlerini ortak kullanmışlardır. Bunların dışında kalan 95 deyim ise öğrenci gruplarının biri tarafından tercih edilmiştir. *Sahip çıkmak* deyimini toplam 8 defa kullanılmıştır. Ortak kullanılan diğer deyimlerin toplam sıklığı ise 11'dir.

En fazla deyim kullanımı tartışmacı anlatımda bulunmaktadır. Bunun sebepleri şu şekilde sıralanabilir:

1. Tartışmacı anlatımın temelinde ikna vardır. İkna, dilin gücüne en çok ihtiyaç duyan kavramlardan biridir. Kelime anlamının gücü iknada son derece önemlidir. Deyimler de ikna sürecinde önemli rol oynarlar.
2. Tartışmada düşünce akışı hızlıdır. Deyimler, kalıplaşmış kısa ve özlü yapılardır. Deyimlerin bu özelliği, yazan kişiyle yazma sürecinde düşünce hızına daha paralel bir seyir sağlar.
3. Deyimler, daha slogan anlatımlara sahiptir. Duygu ve düşünceleri kısa, ama etkili bir şekilde ifade edebilmektedir.
4. Tartışmacı anlatımın önemli unsurlarından biri de kanıttır. Yazan kişi konu ile ilgili kanıt sunarken etkileyciliği artırmak için bilinen unsurlardan kanıt oluşturmak yerine, daha soyut ve mecazlı anlatımlardan oluşan dil birimleriyle kanıt oluşturma yoluna gider.

TARTIŞMA

Türkçe öğretmeni adayı öğrencilerin yazılı anlatımlarında yapılan incelemeler neticesinde varılan en önemli sonuç, söz varlığının önemli bir unsuru olan deyimlerin tartışmacı anlatım tarzında daha fazla kullanılmalarıdır. 65739 kelimelelik metin havuzunda rastlanan toplam deyim sayısı 324'tür. Bütün deyimlerin toplam kelimeye oranı yaklaşık %0,5'tir. Deyimlerin en az kullanıldığı anlatım tarzı betimleyici anlatımdır. Deyimlerin en çok kullanıldığı ikinci anlatım tarzı ise öyküleyici anlatımdır. Açıklayıcı anlatımda kullanılan deyimler, betimleyici anlatıma çok yakındır. Bu verilerden hare-

ketle, deyimlerin tartışmacı ve öyküleyici anlatımlarda daha çok tercih edildiği sonucuna ulaşmak mümkündür.

Dört temel dil becerisi içerisinde, gerek edinim gerekse kullanım süreci açısından en karmaşık dil becerilerinden biri yazmadır. Yazma becerisi, sürekli geliştirilebilir bir niteliğe sahiptir. Yazmanın bu niteliğinden hareketle, örgün eğitimin ikinci kademesinden itibaren içeriğini oluşturan unsurlar (bağlam, anlam, bağdaştırmalar) yönünden geliştirilmesine önem verilmelidir.

Öğrencilerin yazma becerilerinin geliştirilmesinde, kuşkusuz birinci derecede sorumlu kişiler, Türkçe ve sınıf öğretmenleridir. Özellikle yaratıcı yazma çalışmalarının yoğunluk kazandığı ikinci kademede, Türkçe öğretmenlerine büyük sorumluluklar düşmektedir. Türkçe öğretmenlerinin etkili ve yaratıcı yazma konusunda öğrencilerde gözle görülebilir davranış değişiklikleri meydana getirebilmeleri için lisans eğitimi sürecinde, yazma becerilerini gerek farkındalık gerekse işlevsellik düzeyinde geliştirmiş olmaları gerekmektedir. Bu süreçte, Türkçe öğretmeni adaylarının yazılı anlatımlarındaki metin yapılarının bağdaştırmalar yönünden zenginleştirmelerine yardımcı olabilecek anlam bilimi, yaratıcı yazma, metin bilgisi, eleştirel düşünce gibi lisans derslerine ihtiyaç duyulmaktadır. Oysa yeni yapılandırılan Türkçe öğretmenliği lisans programında, bu derslerden hiçbirine yer verilmemiştir. Örneğin anlam bilimi dersi çerçevesinde yaptırılacak kelimelerin çağrışım alanları ile ilgili ileri düzeydeki alışmalar, Türkçedeki kelime ve bağdaştırmaların etkili kullanımları açısından son derece yararlı olacaktır.

Bu noktada, Türkçe öğretmenleri kadar, birinci kademe sınıf öğretmenlerine de önemli sorumluluklar düştüğünü belirtmek gerekiyor. Birinci sınıfın ikinci döneminden itibaren serbest yazma çalışmalarının başlamasıyla birlikte öğrenciler, yazılı anlatımlarında deyim kullanmaya özendirebilir.

Etkili ve doğru yazmanın temelinde kelime hazinesi vardır. Kelime hazinesi sadece kelimelerin biçimsel yönünü ifade etmez. Bu biçimler, dilin anlam hazinesi ile bağlantı kuran köprülerdir. Diller genellikle, bir kelimeye bir anlam eşleştirmesiyle oluşturulmazlar. Yani, kullanım tercihi yönünden dil bir zorunluluk değildir. Bir anlam, farklı kelime ve bağdaştırmalarla da dile getirilebilir. Bu husus, tamamen bireye, bireyin içinde bulunduğu ortama ve amaca göre belirlenmektedir.

İnsanoğlu özellikle psikolojik, sosyolojik, kültürel ve coğrafi şartlara bağlı olarak zaman içerisinde, zihnindeki anlam ayrıntısını ifade edebilecek daha farklı biçimlere ihtiyaç duymuştur. Buna bağlı olarak dillerde bir an-

lamı ifade eden birden fazla biçimler türemiştir. Bu ihtiyacın doğal bir sonucu olarak dilin seçimlilik (tercih) özelliği ortaya çıkar. Yazma yönünden düşünüldüğünde seçimlilik bir davranış belirtisidir. Davranış ise, insanı birey yapan unsurlardan biridir. Skinner'ın dili bir davranış olarak tanımlamasının temelinde de bu vardır. Yazma sürecinde ise bireyin davranış özelliği, tartışmada, betimlemede, öykülemede ve eleştiride ortaya çıkar. Seçimlilik (tercih) niteliği taşıyan deyimler ise, bireyin davranış tarzını yani psikolojisini metne yansıtmasına yardımcı olur.

İkinci kademe öğrencilerinin etkili doğru ve estetik yazma alışkanlıklarının gelişebilmesi için dilde anlamlara uygun biçimsel tercih alanlarını geliştirmelerine yardımcı olacak rehberlere ihtiyaçları vardır. Bu rehberler öğretmenlerdir. Lisans eğitimi sürecinde öğretmen adaylarının anlam ve biçim yönünden hareket alanlarının zorunluluk ve özellikle seçimlilik çerçevesinde ne kadar geliştirilirse bu husus doğrudan öğrencilere de yansıtacaktır.

Anlam-biçim eşleştirmesi yönünden deyimler yazılı anlatıma katkıda bulunan en önemli bağdaştırmalardan biridir. Bir öğretmen adayının yazılı anlatımda sık sık deyimlere başvurması öğreteceği dilin anlamsal özellikleri üzerinde soyut düşünebildiğinin en önemli göstergelerinde biridir. Yazılı ifadede soyut düşünebilen bir öğretmen adayı, soyut düşünebilen öğrenciler yetiştirebilir.

Sonuç olarak yazılı anlatım becerilerinin kazandırılmasında Türkçe öğretmeni adayının en önemli görevlerinden biri, öğrencilerinin anlam - biçim eşleştirmelerinde dildeki tercih alanlarını geliştirmelerine yardımcı olmaktır.

KAYNAKÇA

- Aksan, D.(1999). *Türkçenin Gücü*. Ankara: Engin Yayınevi
- Aktaş, Ş. ve Gündüz, O. (2001). *Yazılı ve Sözlü Anlatım*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karadağ, Ö. (2003). "Türkçe Eğitiminde Anlatım Tarzları". *Türklük Bilimi Araştırmaları. Türkçenin Öğretimi Özel Sayısı*,13,79-92.
- Özdemir, E. (2002). *Yazısal Türler*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Özdemir, E. ve Binyazar, A. (1979). *Yazma Sanatı*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Saraçbaşı, M.(2002) *Türkçe Deyimler Sözlüğü*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tural, S.K. (1979). *Yazmak Sanatı*. Ankara: Milli Eğitim ve Kültür.
- Türkçe Sözlük* (1998). Ankara: TDK Yayınları.
- Yaman, E. ve Köstekçi, M. (1998). *Türk Dili ve Kompozisyon*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Kantemir, E. (1991). *Yazılı ve Sözlü Anlatım*. Ankara.

EKLER**Ek-1: Anlatım Tarzlarında Deyim Kullanımı**

Sıra nu.	DEYİMLER	GT	Y	Öyküleyici			Betimleyici			Açıklayıcı			Tartışmacı		
				CÜ	MKÜ	T	CÜ	MKÜ	T	CÜ	MKÜ	T	CÜ	MKÜ	T
1.	vol almak	13	3	2	5	7	3	2	5	0	0	0	0	1	1
2.	göz önüne alınmak	6	3	0	1	1	0	0	0	1	2	3	2	0	2
3.	elde etmek	5	3	0	1	1	0	0	0	1	1	2	1	1	2
4.	göze çarpmak	5	3	0	0	0	2	1	3	0	1	1	1	0	1
5.	elde edilmek	4	3	0	1	1	0	0	0	1	1	2	0	1	1
6.	hüküm sürmek	4	3	0	1	1	1	1	2	0	0	0	0	1	1
7.	üzerine düşmek	3	3	0	0	0	1	0	1	0	1	1	1	0	1
8.	ayağa kalkmak	3	3	0	1	1	1	0	1	0	1	1	0	0	0
9.	dikkate almak	10	2	2	0	2	0	0	0	7	1	8	0	0	0
10.	şahip çıkmak	9	2	0	0	0	0	1	1	0	0	0	6	2	8
11.	göz önünde bulundurmak	8	2	0	0	0	0	0	0	5	2	7	1	0	1
12.	göz önünde bulundurulmak	4	2	0	0	0	0	0	0	2	1	3	1	0	1
13.	yer edinmek	4	2	0	0	0	0	0	0	2	1	3	0	1	1
14.	kendini göstermek	3	2	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	2	2
15.	adım atmak	3	2	1	1	2	0	0	0	0	0	0	0	1	1
16.	hayal kırıklığına uğramak	3	2	1	1	2	0	0	0	0	0	0	1	0	1
17.	şey yaramamak	3	2	1	1	2	0	0	0	0	0	0	1	0	1
18.	ters düşmek	3	2	0	0	0	0	0	0	2	0	2	1	0	1
19.	vol açmak	3	2	0	0	0	0	0	0	1	1	2	1	0	1
20.	can atmak	3	2	0	1	1	0	2	2	0	0	0	0	0	0
21.	cana yakın olmak	3	2	0	0	0	0	2	2	0	1	1	0	0	0
22.	kendini alamamak	3	2	0	1	1	0	2	2	0	0	0	0	0	0
23.	başını ağrıtmak	2	2	0	0	0	0	0	0	1	0	1	1	0	1
24.	boy göstermek	2	2	0	0	0	1	0	1	0	0	0	0	1	1
25.	file getirmek	2	2	0	0	0	0	0	0	1	0	1	1	0	1
26.	göz önüne almak	2	2	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	0	1
27.	göze almak	2	2	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	1	1
28.	hiçe saymak	2	2	0	0	0	1	0	1	0	0	0	1	0	1
29.	ş (i) düşmek	2	2	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	1	1
30.	af atmak	2	2	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	1
31.	şahip çıkabilme	2	2	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	0	1
32.	suya düşmek	2	2	1	0	1	0	0	0	0	0	0	1	0	1
33.	üstesinden gelmek	2	2	1	0	1	0	0	0	0	1	1	0	0	0
34.	sıcak kanlı olmak	4	1	0	0	0	2	2	4	0	0	0	0	0	0
35.	baş göstermek	3	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	1	3
36.	elden gitmek	3	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	2	3

Türkçe Öğretmeni Adaylarının Yazılı Anlatımlarında Deyim Kullanımı: Hatay
ve Sivas Örneği

Sıra nu.	DEYİMLER	GT	Y	Öyküleyici			Betimleyici			Açıklayıcı			Tartışmacı		
				CÜ	MKÜ	T	CÜ	MKÜ	T	CÜ	MKÜ	T	CÜ	MKÜ	T
37.	üzzerinde durmak	3	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	2	3
38.	başından geçmek	3	1	2	1	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0
39.	dört duvar arasında (kal- mak)	3	1	0	3	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0
40.	el ele vermek	3	1	0	0	0	1	2	3	0	0	0	0	0	0
41.	elde edebilmek	3	1	0	0	0	0	0	0	0	3	3	0	0	0
42.	meydan oku- mak	3	1	0	0	0	1	2	3	0	0	0	0	0	0
43.	önüne geçilmek	2	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	2
44.	beşkeş çekmek	2	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	2
45.	verine getirmek	2	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	2
46.	vüreeği yanmak	2	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	2
47.	bir ağızdan (konuşmak)	2	1	0	0	0	0	2	2	0	0	0	0	0	0
48.	boyly boyunca (uzanmak)	2	1	0	0	0	2	0	2	0	0	0	0	0	0
49.	canı sıkılmak	2	1	1	1	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0
50.	el değmemiş (olmak)	2	1	0	0	0	2	0	2	0	0	0	0	0	0
51.	göz önünde tutulmak	2	1	0	0	0	0	0	0	2	0	2	0	0	0
52.	gülmekten kırılmak	2	1	2	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0
53.	güven vermek	2	1	2	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0
54.	ışık tutmak	2	1	0	0	0	0	2	2	0	0	0	0	0	0
55.	ış düşmek	2	1	0	0	0	0	0	0	2	0	2	0	0	0
56.	kendine gelmek	2	1	0	2	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0
57.	adını çıkarmak	2	1	0	2	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0
58.	kur atmak	2	1	0	2	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0
59.	vollara düşmek	2	1	0	0	0	2	0	2	0	0	0	0	0	0
60.	açıkta kalma- mak	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
61.	aklı başında (olmak)	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
62.	altında kalmak	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
63.	altında kalma- mak	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
64.	art niyetli (olmak)	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
65.	ayak uydurmak	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
66.	ayaklar altına alınmak	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
67.	baş başa kal- mak	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
68.	baş kaldırmak	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
69.	bindiği dalı kesmek	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1

Sıra nu.	DEYİMLER	GT	Y	Öyküleyici			Betimleyici			Açıklayıcı			Tartışmacı		
				CÜ	MKÜ	T	CÜ	MKÜ	T	CÜ	MKÜ	T	CÜ	MKÜ	T
70.	bir solukta (bitirmek)	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
71.	birbirine düşürmek	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
72.	boyun eğdir-mek	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
73.	can sıkıntısı (çekmek)	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
74.	can yakma	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
75.	canı yanmak	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
76.	canına kıymak	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
77.	canını verebil-mek	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
78.	cezaya çarptı-rlmak	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
79.	çirit atmak	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
80.	çileden çıkar-mak	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
81.	damgasını vurmak	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
82.	diile getirilmek	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
83.	diiline dolamak	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
84.	el atmak	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
85.	elde edilmemek	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
86.	ele geçirmek	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
87.	eline bakmak	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
88.	geri kalmak	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
89.	göz atmak	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
90.	gözünü doymak	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
91.	günüünü bekle-mek	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
92.	hor görülme	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
93.	hor kullanılmak	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
94.	çine atmak	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
95.	içler acısı (durumda olmak)	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
96.	kafa tutmak	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
97.	kafa yormak	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
98.	kan dökülmek	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
99.	kan kusmak	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
100.	kanına girmek	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
101.	kendini bilmek	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
102.	kendini bulmak	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
103.	kök salmak	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
104.	kötüye kullan-mak	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
105.	kucak açmak	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
106.	kuru sıkı (atmak)	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1

Türkçe Öğretmeni Adaylarının Yazılı Anlatımlarında Deyim Kullanımı: Hatay
ve Sivas Örneği

Sıra nu.	DEYİMLER	GT	Y	Öyküleyici			Betimleyici			Açıklayıcı			Tartışmacı		
				CÜ	MKÜ	T	CÜ	MKÜ	T	CÜ	MKÜ	T	CÜ	MKÜ	T
107.	maşası olmak	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
108.	nabzını yokla- mak	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
109.	ortadan kalk- mak	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
110.	ortaya atmak	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
111.	öne sürülmek	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
112.	önüne geçmek	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
113.	para etmemek	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
114.	peşinde koşmak	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
115.	sudan ucuz (olmak)	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
116.	tepeden bakıl- mak	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
117.	üstünde olmak	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
118.	üstüne düşmek	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
119.	veryansın etmek	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
120.	yatırım yapmak	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
121.	vol açabilmek	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
122.	vol göstermek	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
123.	voldan çıkmak	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
124.	voluna girmek	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
125.	vüz tutmak	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
126.	bağı bozuk (olmak)	1	1	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0
127.	aldırış etmek	1	1	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
128.	aldırış etmemek	1	1	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0
129.	altından kalk- mak	1	1	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0
130.	altüst edebil- mek	1	1	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
131.	askıya alınma- mak	1	1	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0
132.	ateşe atmak	1	1	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
133.	ayağa kaldır- mak	1	1	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
134.	ayakta kalmak	1	1	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
135.	ayazda kalmak	1	1	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
136.	başı dönmek	1	1	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
137.	boşa çıkarmak	1	1	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
138.	boşa gitmek	1	1	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	0	0
139.	boyun eğdiril- mek	1	1	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0
140.	pozuntuya vermemek	1	1	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
141.	cezasını çek- mek	1	1	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
142.	çile doldurmak	1	1	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0
143.	delik deşik	1	1	0	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0

Sıra nu.	DEYİMLER	GT	Y	Öyküleyici			Betimleyici			Açıklayıcı			Tartışmacı		
				CÜ	MKÜ	T	CÜ	MKÜ	T	CÜ	MKÜ	T	CÜ	MKÜ	T
	(olmak)														
144.	dikkate alınmak	1	1	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0
145.	dil dökmek	1	1	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
146.	dil uzatmak	1	1	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0
147.	dilini tutamamak	1	1	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
148.	dört gözle beklemek	1	1	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
149.	gafil avlamak	1	1	0	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0
150.	gizliden gizliye (iş çevirmek)	1	1	0	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0
151.	göz kamaştırmak	1	1	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0
152.	göz kırpmak	1	1	0	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0
153.	gözden geçirmek	1	1	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0
154.	gözü kapalı	1	1	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
155.	gözünü ayırmamak	1	1	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
156.	gün görmek	1	1	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
157.	hesaba katılmak	1	1	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	0	0
158.	hor görmek	1	1	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0
159.	ıçinden geçirmek	1	1	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
160.	ıçine işlemek	1	1	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
161.	ıçine kapanmak	1	1	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
162.	iki büklüm	1	1	0	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0
163.	ileri geri konuşmak	1	1	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
164.	iş işten geçmek	1	1	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	0	0
165.	kasıp kavurmak	1	1	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
166.	kaşlarını çatmak	1	1	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
167.	kendini bırakmak	1	1	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0
168.	kulak misafiri olmak	1	1	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
169.	oflayıp puflamak	1	1	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
170.	önüne geçememek	1	1	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0
171.	paçaları sıvamak	1	1	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0
172.	parmakla gösterilmek	1	1	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0
173.	peşine takılmak	1	1	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0
174.	busu kurmak	1	1	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
175.	resmiyete	1	1	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	0	0

Türkçe Öğretmeni Adaylarının Yazılı Anlatımlarında Deyim Kullanımı: Hatay
ve Sivas Örneği

Sıra nu.	DEYİMLER	GT	Y	Öyküleyici			Betimleyici			Açıklayıcı			Tartışmacı		
				CÜ	MKÜ	T	CÜ	MKÜ	T	CÜ	MKÜ	T	CÜ	MKÜ	T
	dökülmek														
176.	sahip çıkama- mak	1	1	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0
177.	sahip çıkma- mak	1	1	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
178.	sesi çıkmamak	1	1	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
179.	sırtını dayamak	1	1	0	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0
180.	soğuk kanlı (olmak)	1	1	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
181.	tabana kuvvet	1	1	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
182.	adına bakmak	1	1	0	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0
183.	adına varmak	1	1	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0
184.	avır takınmak	1	1	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
185.	vücuda getir- mek	1	1	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
186.	yabancılık çekmemek	1	1	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
187.	yarı yolda bırakmak	1	1	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
188.	yaş dökmek	1	1	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
189.	vedi kat yabancı	1	1	0	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0
190.	yer etmek	1	1	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
191.	yerini tutama- mak	1	1	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
192.	yıldızı parlamak	1	1	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
193.	yola düşmek	1	1	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
194.	yüzüne vurmak	1	1	0	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0
GENEL TOPLAM		324	-	-	82	-	-	60	-	-	62	-	-	120	

GT: Genel Toplam, Y: Yaygınlık, CÜ: Cumhuriyet Üniversitesi, MKÜ: Mustafa Kemal Üniversitesi, T: Toplam